

Dopłaty kompensacyjne jako instrument wsparcia regionalnego rozwoju obszarów wiejskich Polski

WSTĘP

Obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) obejmują tereny wiejskie o względnie (w stosunku do całego kraju lub makroregionu) niskim potencjale produkcji rolniczej oraz o ograniczonych możliwościach podejmowania i rozwijania gospodarczej działalności pozarolniczej. Na tych obszarach pojawiają się często zjawiska nieprawidłowej praktyki rolniczej, częściowego lub całkowitego odchodzenia ludności wiejskiej od rolniczego wykorzystania ziemi oraz nadmiernego wyludnienia, które są niepożądane lub nawet niebezpieczne ze względów społeczno-ekonomicznych i ekologicznych, zarówno obecnie, jak i w przyszłości [Roszkowska-Mądra, 2009]. Ze względu na mnogość występujących problemów ONW są w literaturze przedmiotu określane jako obszary: problemowe, upośledzone, zaniedbane lub marginalne. W krajach Wspólnoty Europejskiej obszary te już od połowy lat 70. minionego wieku objęto wsparciem finansowym, natomiast Polska ma możliwość korzystania z unijnych dopłat kompensacyjnych od 2004 r.¹

Wobec powyższego celem głównym opracowania jest ocena skutków wprowadzenia dopłat kompensacyjnych jako instrumentu wsparcia finansowego gospodarstw rolnych położonych na terenach, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na niekorzystne warunki naturalne. Jako kryteria oceny wykorzystano przede wszystkim udział powierzchni objętej wsparciem w stosunku do powierzchni, która potencjalnie powinna zostać objęta dopłatami oraz wielkość pomocy i liczbę gospodarstw rolnych, które skorzystały z tej formy pomocy w ujęciu regionalnym. W opracowaniu wykorzystano materiał źródłowy wtórny w postaci opracowań Bazy Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie oraz sprawozdania z działalności Agencji Restruk-

¹ Na początku lat 80. w Polsce wprowadzono „uchwałę górską”, która obowiązywała do lipca 1989 roku. I mimo, że w latach 90. powrócono do koncepcji wspierania obszarów górskich w Polsce, a w 2001 roku Sejm RP przyjął projekt ustawy grupy sudeckiej to jednak prezydent nie podpisał jej ze względów finansowych.

turyzacji i Modernizacji Rolnictwa za lata 2004–2008. Do analizy wyników zastosowano metodę statystyki opisowej, a uzyskane wyniki zaprezentowano w formie graficznej i tabelarycznej.

CELE I ZASADY WSPIERANIA ONW W POLSCE

Polska jako nowy kraj członkowski Unii Europejskiej od maja 2004 roku ma prawo korzystać ze środków z budżetu UE i budżetu krajowego na rozwój obszarów wiejskich. Na mocy Rozporządzenia Rady (WE) 1257/1999 państwa członkowskie zostały zobowiązane do tworzenia dokumentów operacyjnych: Planów Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), w których znajdują się cele i zasady wspierania obszarów wiejskich. Horyzontalny PROW dla Polski został pozytywnie zaopiniowany 20 lipca 2004 roku przez Komitet Struktury Agrarnej Unii Europejskiej (STAR) i zatwierdzony przez Komisję Europejską 6 września 2004 roku. Dokument był podstawą wdrażania dziewięciu działań, współfinansowanych ze środków Sekcji Gwarancji FEOGA. Działanie wspierające obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania umieszczono w PROW w podrozdziale (Celu) 2 – „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich” w priorytecie 2.1 „Wyrównywanie szans rozwoju obszarów wiejskich”. Budżet przeznaczony na PROW w latach 2004–2006 wyniósł 3592,4 mln euro, z czego 978,8 mln przeznaczono na działanie wspierające obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania, co stanowiło najwyższy udział (26%) PROW [Klepacka-Kołodziejska, 2009, s. 103.]. W drugim okresie programowania tj. 2007–2013 podstawowym dokumentem w którym określono szczegółowe warunki i zasady finansowania ONW jest rozporządzenie Rady (WE) nr 1290/2005 stanowiące jednocześnie podstawę do utworzenia Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich. Dokumentem operacyjnym, stanowiącym podstawę do ustanawiania działań wspierających obszary wiejskie jest PROW na lata 2007–2013, który zastąpił PROW oraz SPO – Rol. Również w ramach tego programu największym działaniem jest wsparcie ONW² (46%), na które przeznaczono 2

² W ramach delimitacji obszarów górskich i innych obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania wyróżnia się: 1) obszary nizinne – gdzie występują ograniczenia produktywności rolnictwa związane z niską jakością gleb, niekorzystnymi warunkami klimatycznymi, niekorzystnymi warunkami wodnymi, niesprzyjającą rzeźbą terenu oraz wskaźnikiem demograficznym i znacznym udziałem ludności związanej z rolnictwem, 2) obszary górskie – gdzie produkcja rolna jest utrudniona ze względu na niekorzystne warunki klimatyczne i ukształtowanie terenu. Do obszarów górskich zalicza się gminy i obręby ewidencyjne, w których ponad połowa użytków rolnych znajduje się na wysokości powyżej 500 m n.p.m. 3) obszary ze specyficznymi naturalnymi utrudnieniami – obejmują gminy i obręby ewidencyjne rejonów podgórskich, które zostały wyznaczone na potrzeby ustawy z dnia 15 listopada 1984 o podatku rolnym (DzU z 1984 r., nr 52, poz.

286,25 mln euro, co rocznie wynosi około 325 mln euro i jest wielkością zbliżoną do kwot z poprzedniego okresu programowania. Działanie ONW znalazło się w osi 2: poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich. Polska wyraźnie nastawiła się na wsparcie jak największej liczby beneficjentów mniejszymi kwotami. Jest to sytuacja odmienna niż np. we Francji, gdzie wprowadzono liczne kryteria, m.in. wiek rolnika, miejsce zamieszkania, wysokość dochodu z rolnictwa oraz dodatkowe podziały stref ONW. Dla naszego kraju istotne jest zaabsorbowanie środków, mniej zaś osiągnięcie dodatkowych zaawansowanych celów, które mogą być realizowane przy określonym poziomie rozwoju, jaki ma większość państw starej UE [Klepacka-Kołodziejska, 2009, s. 122].

W pierwszym i drugim okresie programowania stawki płatności pozostały na niezmiennym poziomie. Gospodarstwa charakteryzujące się najtrudniejszymi warunkami naturalnymi, czyli obszary górskie otrzymały stawkę na 1ha UR o 78,8% wyższą niż nizinne I i o 21,1% niż nizinne II. Zatem nasuwa się pytanie czy wysokość tych kwot była uzasadniona merytorycznie. Dla przykładu można posłużyć się wynikami badań IUNG-BIB [*Obszary...*, 2006] z których wynika, że wartość sprzedanej produkcji rolniczej na 1ha UR wyniosła na terenach górskich dwukrotnie mniej niż na nizinnych i czterokrotnie mniej niż poza nimi. Dodatkowo zróżnicowanie w zasobach oraz w sytuacji ekonomicznej gospodarstw położonych na ONW nizinnych i poza nimi jest niewielkie, co zdecydowanie podważa poprawność przyjętego w Polsce systemu klasyfikacji ONW nizinnych [Klepacka-Kołodziejska, 2009, s. 103; Roszkowska-Mądra, 2009]. Wynika z tego, że kryteria przyjmowane do delimitacji ONW nizinnych nie odzwierciedlają ich lokalnej rzeczywistości i nie są wystarczające do elastycznego stosowania narzędzi politycznych i interwencjonizmu gospodarczego, zwłaszcza na poziomie lokalnym.

Stawki dopłat kompensacyjnych zostały jedynie zróżnicowane w zależności od wielkości gospodarstwa oraz jego położenia. Rolnicy dodatkowo mogą być niezadowoleni, gdyż wielkość stawek nie uległa zmianie, natomiast zostały zaostrome normy i wymogi zarządzania³. Płatności z tytułu

268 z późn. zm.) co najmniej 50% powierzchni użytków rolnych znajduje się powyżej 350 m n.p.m. [PROW 2006].

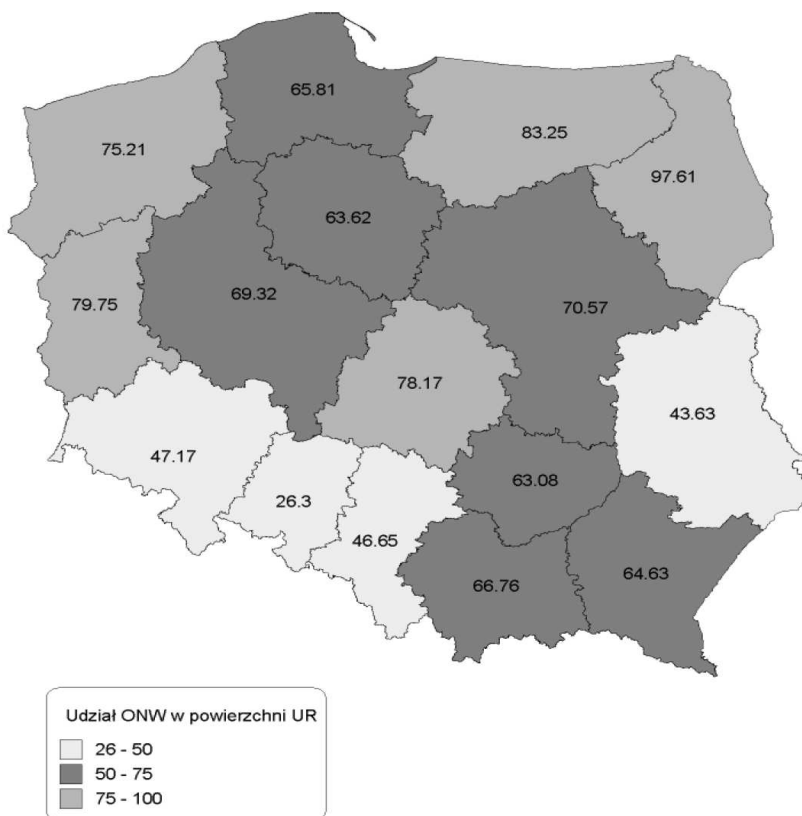
³ Od 2010 roku płatność ONW przysługuje jeżeli są przestrzegane wymogi i normy przez cały rok kalendarzowy. Obowiązujące wymogi zostały określone w Obwieszczeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie wykazu wymogów określonych w przepisach Unii Europejskiej z uwzględnieniem przepisów krajowych wdrażających te przepisy (M.P. Nr 17, poz. 224), natomiast minimalne normy określa rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju w sprawie minimalnych norm. W przypadku, gdy rolnik nie utrzymuje gruntów zgodnie z normami lub nie przestrzega wymogów zarządzania (cross compliance) przez cały rok kalendarzowy, ostateczna wielkość zmniejszenia płatności ONW ustalana jest

ONW, w latach 2004–2006, były związane z obowiązkiem spełniania wymogów Zwykłej Dobrej Praktyki Rolniczej. Jej zasady obejmują głównie kwestie związane z ochroną środowiska, zarówno pośrednio, jak i bezpośrednio, poprzez wymóg prowadzenia racjonalnej praktyki rolniczej. Dlatego też należy zastanowić się, czy dopłaty kompensacyjne mogą mieć wpływ na przyspieszenie zmian modernizacyjnych na obszarach wiejskich w Polsce, zwłaszcza w województwach wschodnich.

ROZMIESZCZENIE ONW W POLSCE

Według danych Instytutu Upraw Nawożenia i Gleboznawstwa (IUNiG) w 2004 roku w Polsce było blisko 11 mln ha UR sklasyfikowanych jako obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Największy udział powierzchni użytków rolnych wystąpił w województwach: podlaskim i warmińsko-mazurskim i wynosił odpowiednio 97,6% i 83,2% (rys. 1). W pierwszej kampanii w 2004 roku wsparciem objęto 6 328 tys. ha (58,8% uprawnionej powierzchni kraju), z czego najwięcej w województwach: podlaskim, warmińsko-mazurskim i lubuskim (tab. 1). We wnioskach złożonych przez rolników w 2005 roku powierzchnia użytków rolnych w skali kraju wyniosła 6 904 894,76 tys. ha i była wyższa o 9,1% niż rok wcześniej. Najwyższy wzrost wystąpił w odniesieniu do województw: podkarpackiego (13,1%), podlaskiego (12,7%), lubelskiego (10%), a najniższy warmińsko-mazurskiego (4,6%) i świętokrzyskiego (0,7%). Natomiast w ostatnim roku pierwszego okresu programowania tj. 2004–2006 wzrost powierzchni UR w ramach dopłat kompensacyjnych w Polsce był wyższy o blisko 11%. Wśród województw, które odnotowały najwyższy wzrost powierzchni UR objętej dopłatami w ramach ONW znalazły się trzy województwa Polski wschodniej, tj.: podlaskie (15,5%), podkarpackie (14,3%) i lubelskie (12,2%). Wskazać jednak należy, że w przypadku województwa podkarpackiego, które corocznie odnotowywało wzrost powierzchni objętej dopłatami, ten udział nie przekroczył 39%.

wówczas w ten sposób, że kwota przyznanych płatności ulega zmniejszeniu, co do zasady o 3%. W zależności od zasięgu, dotkliwości, trwałości i powtarzalności niespełnienia norm i wymogów, procent obniżki (sankcji) może być podwyższony do 5% lub obniżony do 1%. Natomiast w przypadku, gdy rolnik w sposób świadomy (celowy) narusza wymogi lub normy kwota obniżki wynosi od 15% do 100%. Obniżki i wyłączenia (sankcje) z tytułu braku przestrzegania norm lub wymogów nie są stosowane, jeżeli kwota tej obniżki nie przekracza równowartości 100 euro (łącznie z zastosowanymi obniżkami do płatności ONW, płatności rolnośrodowiskowej oraz płatności z tytułu zalesień).

Rysunek 1. Udział ONW w powierzchni użytków rolnych poszczególnych województw w Polsce [w %]

Źródło: [Wstępna analiza..., s. 2009].

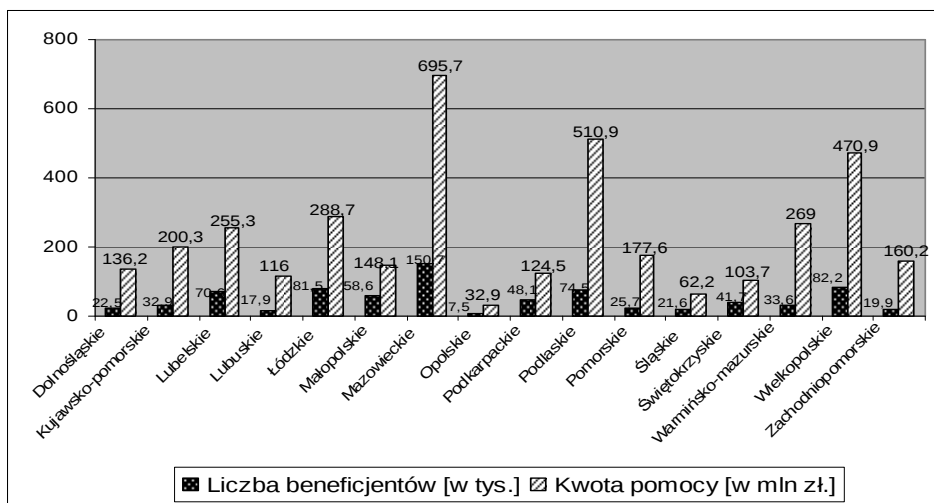
Analizując wielkości zawarte w tabeli 1 należy zauważyć, że w przypadku województwa podkarpackiego powierzchnia objęta wsparciem ONW nie osiągnęła 39%. Stanowić to może potwierdzenie tezy, że poziom wsparcia gospodarstw rolnych położonych na obszarach górskich na tle pozostałych stref nie jest wyraźnie znaczący i nie przyczyni się do przyspieszenia rozwoju tych terenów. Wskazują na to również przeprowadzone badania [Czapiewski, Niewęglowska, 2006] z których wynika, że według grup ONW najwięcej środków wpłynęło do gospodarstw nizinnych I, następnie nizinnych II. W ujęciu regionalnym są to jednostki zlokalizowane w województwach: podlaskim, mazowieckim i wielkopolskim. Analogicznie przedstawia się sytuacja w drugim okresie programowania, gdzie dominują również te trzy województwa (rys. 2).....

Tabela 1. Powierzchnia objęta wsparciem w ramach działania 3 „Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania”

Województwo	Powierzchnia UR		ONW objęty wsparciem w 2004 r.		ONW objęty wsparciem w 2005 r.		ONW objęty wsparciem w 2006 r.	
	Ogółem ha	% pow. ONW	ha	% pow. ONW	ha	% pow. ONW	ha	% pow. ONW
Dolnośląskie	459 000	47,17%	229 882,35	50,20%	245 289,24	53,57%	247 812,19	54,12%
Kujawsko-pomorskie	671 452	63,62%	379 725,66	56,55%	396 373,23	59,03%	402 190,51	59,90%
Lubelskie	685 939	43,63%	438 087,92	63,87%	481 461,03	70,19%	491 741,76	71,69%
Lubuskie	387 311	79,75%	260 247,10	67,19%	287 191,97	74,15%	299 000,80	77,20%
Łódzkie	866 022	78,17%	451 800,49	52,17%	499 317,24	57,66%	508 882,62	58,76%
Małopolskie	477 670	66,76%	164 409,42	34,42%	186 087,19	38,96%	187 251,37	39,20%
Mazowieckie	1 548 738	70,57%	1 031 790,17	66,62%	1 155 176,32	74,59%	1 181 574,60	76,29%
Opolskie	146 773	26,30%	60 015,52	40,89%	62 853,15	42,82%	62 868,42	42,83%
Podkarpackie	496 069	64,63%	168 816,59	34,03%	190 952,74	38,49%	192 972,58	38,90%
Podlaskie	1 097 766	97,61%	749 782,68	68,30%	845 384,98	77,01%	866 148,59	78,90%
Pomorskie	506 807	65,81%	315 305,39	62,21%	336 735,95	66,44%	345 533,76	68,18%
Śląskie	213 581	46,65%	74 118,96	34,70%	89 182,81	41,76%	91 941,75	43,05%
Świętokrzyskie	375 157	63,08%	146 888,70	39,15%	147 982,48	39,45%	150 032,66	39,99%
Warmińsko-mazurskie	839 469	83,25%	563 193,01	67,09%	589 173,22	70,18%	602 268,41	71,74%
Wielkopolskie	1 260 289	69,32%	853 159,00	67,70%	874 671,92	69,40%	867 894,38	68,86%
Zachodniopomorskie	733 525	75,21%	441 018,00	60,12%	517 061,31	70,49%	519 620,99	70,84%
Polska	10 764 468	66,54%	6 328 240,96	58,79%	6 904 894,76	64,15%	7 017 735,40	65,19%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Wstępna analiza realizacji..., cz. II, 2009].

Wprowadzając dopłaty wyrównawcze dla gospodarstw rolnych, położonych na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania zakładano, że zostaną wypłacone na większą powierzchnię (różnica o około 30%).

Rysunek 2. Kwota pomocy (w mln zł) i liczba beneficjentów (w tys.) w Działaniu 211, 212 – Wsparcie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), narastająco, według stanu na 31.12.2009 r.

Źródło: [Sprawozdanie..., 2010].

ZNACZENIE DOPLAT KOMPENSACYJNYCH DLA POPRAWY SYTUACJI SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ OBSZARÓW WIEJSKICH POLSKI

Zdaniem Rosnera [2005] od początku lat 90. ubiegłego wieku tereny peryferyjne cechowały się znacznym odpływem ludności młodej, zahamowanie tego trendu nastąpiło na skutek ograniczeń na rynku pracy oraz odpływu z tych obszarów ludności mobilnej. Najbardziej wiejskie regiony w skali całego kraju to województwa Polski wschodniej. W województwach: podkarpackim, świętokrzyskim i lubelskim udział ludności wiejskich wynosił ponad 50%.

Z punktu widzenia możliwości rozwojowych w najtrudniejszej sytuacji są miejscowości wiejskie o słabo zdywersyfikowanej gospodarce, w której rolnictwo jest głównym źródłem dochodu jej mieszkańców. Wsie te ulegają w większości depopulacji i natrafiają na liczne bariery rozwoju. Wśród województw, które na przestrzeni lat 2002–2006 utraciły największy odsetek ludności wiejskiej, znajdują się podlaskie, opolskie i lubelskie.

W analizowanym okresie, tj. 2004–2006 w skali kraju nie doszło do zahamowania spadku ludności wiejskiej. Jednak wielkości wskaźnika przyrostu w poszczególnych województwach zawarte w przedziale od 0,2 do 1,9 nie napawają zbyt dużym optymizmem, szczególnie że w przypadku sześciu województw odnotowano wskaźnik ujemny. Dodatkowo zaznaczyć należy, że obecnie tereny ONW cechują się naturalnym ubytkiem ludności oraz nieznacznym odpływem młodzieży. W wyniku dotychczasowych migracji struktura demograficzna tych terenów została zachwiana i cechuje ją stosunkowo wysoki odsetek ludności starszej oraz nadmierny udział mężczyzn w strukturze płci.

Analiza skutków ekonomicznych funduszy w ramach PROW i SPO-Rol w latach 2004–2006 za pomocą regionalnego modelu równowagi ogólnej RegPOL pokazała, że korzyści z poszczególnych działań zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym były bardzo zróżnicowane [Zawalińska, 2009, s. 183–228]. Płatności ONW, na które przekazano podobne fundusze jak na inwestycje w gospodarstwach, wpłynęły na wzrost PKB zaledwie o 0,1%. W przypadku tych pierwszych ten wzrost wynosił 1,6%. Wyniki badań wskazują, że wpływ działania ONW na rozwój regionalny był mieszany – nie we wszystkich województwach przyczyniał się do wzrostu gospodarczego, ze względu na swój specyficzny charakter, czyli subsydium do czynnika produkcji (tab. 2).

Tabela 2. Efektywność i zmiana w PRB na skutek wsparcia ONW w latach 2004–2006 r.

Województwa	Efektywność SO w 2004–2006	Zmiana w PKB na skutek wsparcia ONW w 2004–2006 [%]
Dolnośląskie	0,41	-0,06
Kujawsko-pomorskie	1,44	0,05
Lubelskie	0,49	0,02
Lubuskie	-0,03	0,07
Łódzkie	-0,20	0,04
Małopolskie	-0,16	-0,05
Mazowieckie	0,42	0,12
Opolskie	-0,02	-0,11
Podkarpackie	-0,38	-0,06
Podlaskie	0,68	0,83
Pomorskie	-0,15	0,04
Śląskie	-0,08	-0,12
Świętokrzyskie	-0,32	-0,02
Warmińsko-mazurskie	0,80	0,24
Wielkopolskie	0,81	0,08
Zachodniopomorskie	0,33	0,08

Źródło: [Zawalińska, 2009, s. 195 i 204].

Rywalizacja regionów o czynnik produkcji powoduje, że jedno województwo uzyskuje pozytywną zmianę PKB, a inne tracą na takim działaniu. W latach

2004–2006 na polityce rozwoju obszarów wiejskich zdecydowanie w największym stopniu skorzystało województwo podlaskie. Na skutek tej polityki uzyskało skumulowany długookresowy wzrost PKB o 7,8%. Mimo że jest to jedno z najbiedniejszych województw (ok. 2,4% PKB), o najwyższym odsetku ludności pracującej w rolnictwie (69%), to udało mu się jednak zdobyć najwyższe wsparcie w relacji do własnego produktu regionalnego brutto (PRB), tj. 6,3%. W strukturze zaabsorbowanych środków, co było przedmiotem wcześniejszej analizy, działanie ONW przeważało. Również województwo warmińsko-mazurskie skorzystało najwięcej, mimo że w rankingu krajowym pod względem PKB na mieszkańca zajmuje 13. miejsce. Dodatnią wartość PKB na skutek wsparcia ONW w latach 2004–2006 odnotowało również województwo lubelskie (0,02%). Natomiast województwa podkarpackie i świętokrzyskie uzyskały wynik ujemny, odpowiednio (-0,06%) i (-0,02%).

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona ocena skutków wprowadzenia dopłat kompensacyjnych jako instrumentu wsparcia finansowego gospodarstw rolnych wykazała przede wszystkim nadkompensatę na obszarach ONW, które są mniej upośledzone, zaś niedokompensowanie na terenach górskich. Najwięcej środków wpłynęło do gospodarstw nizinnych I, następnie nizinnych II. W ujęciu regionalnym są to jednostki zlokalizowane w województwach: podlaskim, mazowieckim i wielkopolskim. W przypadku województw: podkarpackiego, świętokrzyskiego i małopolskiego dopłaty wyrównawcze w latach 2004–2006 objęły niespełna 40% planowanej powierzchni UR.

Dopłaty kompensacyjne nie przełożyły się również na wzrost PRB i wskaźnik efektywności polityki rozwoju obszarów wiejskich w analizowanym okresie. Bez wątpienia największym beneficjentem ONW w skali kraju jest województwo podlaskie. Należy jednak zadać pytanie, czy to jest ten region, gdzie występują największe ograniczenia w produkcji rolniczej i czy to tu powinna popłynąć największa pomoc finansowa dla gospodarstw. Obecnie, tj. w okresie 2007–2013 działanie ONW może tylko wzmacniać polaryzację gospodarstw z uwagi na zbyt wygórowane, według rolników, wymagania dotyczące dostosowania fitosanitarnego gospodarstwa, co łączy się z wysokimi kosztami.

LITERATURA

Czapiewski K., Niewęgłowska G., 2006, *Przestrzenne zróżnicowanie dopłat wyrównawczych ONW w Polsce w 2004 r.*, Seria Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, nr 31, IERGŻ-PIB, Warszawa.

- Frenkiel I., 2008, *Przemiany demograficzne i aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej w latach 2000–2006*, Studia i monografie, wyd. IRWiR PAN, Warszawa.
- Klepcka-Kołodziejska D., 2009, *Wspieranie obszarów wiejskich o niekorzystnych warunkach gospodarowania w Polsce i Unii Europejskiej*, wyd. IRWiR PAN, Warszawa.
- Obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania w Polsce*, 2006, wyd. Instytut Nawożenia i Gleboznawstwa Państwowy Instytut Badawczy, Puławy.
- Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich dla Polski na lata 2004–2006*, 2006, wyd. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Rosner A., 2005, *Zróźnicowanie obszarów wiejskich w Polsce [w:] Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich*, Warszawa.
- Roszkowska-Mądra B., 2009, *Instrument ONW – dylematy wyznaczania jego granic*, Roczniki Naukowe Seria, t. XII, z. t 1, Warszawa–Poznań–Szczecin.
- Sprawozdanie z działalności ARiMR za 2009 r.*, 2010, Opracowanie Departamentu Programowania i Sprawozdawczości ARiMR, Warszawa.
- Wstępna analiza realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006 – część 2*, opracowanie Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.
- Zawalińska K., 2009, *Instrumenty i efekty wsparcia UE dla regionalnego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, IRWiR PAN, Warszawa.

Streszczenie

W pracy podjęto próbę oceny jednego z instrumentów wspólnej polityki rolnej (WPR) UE, jakim są dopłaty wyrównawcze dla gospodarstw rolnych położonych na terenach o niekorzystnych warunkach gospodarowania na wybrane aspekty sytuacji społeczno-ekonomicznej obszarów wiejskich w Polsce.

Wśród regionów Polski, które skorzystały w największym stopniu na działaniu ONW znalazły się województwa: podlaskie, warmińsko-mazurskie i mazowieckie, natomiast wynik ujemny uzyskały: opolskie, podkarpackie i dolnośląskie. Potwierdza to tezę, że dopiero relatywna wielkość wsparcia oraz indywidualne, regionalne relacje między zasobami pracy, ziemi i kapitału decydują o rozkładzie rozwoju regionalnego.

Countervailing Charges as an Instrument of Support for Regional Development of Rural Areas of Poland

Summary

The present thesis attempts to estimate the influence of one of the common instruments of farming policy (WPR) of the EU which are countervailing charges for arable farms located in less-favoured areas on social-economic situation of rural areas of Poland.

Regions which took the greatest advantage of ONW are provinces of Podlaskie, Warmińsko-Mazurskie and Mazowieckie. On the other side are the provinces of Opolskie, Podkarpackie and Dolnośląskie. It confirms the concept that relative amount of support as well as individual, regional relations between work, land and capital resources determine the layout of regional development.